

Європейської судової стандартизації за допомогою кращих практичних керівництв» розробила 12 таких керівництв із проведення експертних досліджень, 3 із яких об'єднали в один збірник. Керівництва охоплювали судові експертизи за напрямками досліджень цифрових технологій, почерку, із використанням хроматографічних методів у дослідженні слідів зброї, із реконструкції дорожньо-транспортних пригод, слідів рук (дактилоскопічна експертиза), ДНК, пожеж тощо. Основна концепція проекту полягала в тому, що керівництва мали підвищити якість діяльності судово-експертних установ у всій Європі, і тим самим сприяти стандартизуванню процесів проведення судових експертиз і транскордонному співробітництву між країнами. Основна мета керівництв, розміщених на сайті *ENFSI* у відкритому доступі,— використання узгодженої методології та вироблення порівняних результатів, що сприятиме визнанню результатів лабораторної діяльності всіх держав-членів *ENFSI*, а також інших зацікавлених країн.

Із метою підтвердження компетенції та компетентності підрозділів (їх персоналу), що проводять експертизи за різними напрямками (акредитовані на їх проведення), необхідно актуалізувати системи управління якістю (зокрема, документацію) із визначенням стандартних операційних процедур і методик проведення експертиз відповідно до інформації, викладеної у кращих практичних керівництвах із проведення експертиз *ENFSI* (2015 рік).

Висновки. Станом на сьогодні основним напрямом уніфікування процесів застосування спеціальних знань у кримінальному судочинстві є акредитування установ, які здійснюють збирання й експертування об'єктів, що мають або можуть мати криміналістичну значущість, відповідно до вимог міжнародних стандартів з управління якістю; стандартизування процесів безпосереднього збирання зазначених об'єктів, процесів експертування цифрових (електронних) доказів; розроблення стандартів із експертування нецифрових доказів; поступове стандартизування вимог до інструментарію, використовуваного під час збирання й експертування об'єктів. Більшість цих стандартів гармонізовано (прийнято) в Україні із вільним доступом до інформаційних джерел (розроблених визнаними інституціями, зокрема *ILAC*, *ENFSI*), які є підґрунтям для створення, якнайменше, стандартних операційних процедур, методик і технологій у межах систем управління якістю установ, що забезпечують застосування спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Більшість положень описаних стандартів не впроваджено в Україні у практичну діяльність безпекових органів.

Для розв'язання цієї проблеми, на нашу думку, необхідно розробити Державну програму із реформування судово-експертної діяльності (криміналістичного процесу) як окремого сегмента правової системи України у межах розвинення законодавства України й гармонізування законодавства Заходу з українським законодавством з урахуванням національної специфіки нашої держави.

Статус Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України в контексті тлумачення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

Антон Полянський,

д-р юрид. наук, доц., Київський НДІСЕ, м. Київ, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1684-7567>, e-mail: anton_polianskyi@ukr.net

Юлія Шпак,

Київський НДІСЕ, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5670-9893>,

e-mail: ushpak97@gmail.com

Тези присвячено питанню застосування принципу автономного тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод до визначення статусу Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України у разі набуття нею статусу заявника, органу, що ухвалив оскаржуване рішення, або в інших випадках.

Ключові слова: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; практика ЄСПЛ; Центральна експертно-кваліфікаційна комісія; принцип автономного тлумачення.

The Status of the Central Expert Qualification Commission of the Ministry of Justice of Ukraine Considering Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

Anton Polianskyi, Yuliia Shpak

This research paper examines the application of the autonomous interpretation principle of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in determining the status of the Central Expert Qualification Commission of the Ministry of Justice of Ukraine in cases where it acquires the status of an applicant, the authority that rendered the contested decision, or in other situations.

Keywords: Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; ECHR practice; Central Expert Qualification Commission; autonomous interpretation principle.

1997 р. Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі — *Конвенція*) [1, 2], чим визнала її та протоколи до неї складовою національного законодавства України відповідно до ст. 9 Конституції України [3], а також визнала «обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції» [4].

Один із наріжних принципів права в Європейському суді з прав людини (далі — *ЄСПЛ*) — це принцип автономного тлумачення. З огляду на різноманітність правових систем країн — членів Ради Європи, практика ЄСПЛ насичена багатьма правовими поняттями, які не мають єдиного визначення в різних європейських країнах, що на практиці ускладнювало розуміння деяких термінів Конвенції. За цих умов ЄСПЛ пішов шляхом пошуку спільного знаменника у тлумаченні деяких понять. Водночас наявність законодавчого визначення конкретного терміна в національному праві держави, що виступає відповідачем у справі, ще не означає, що результат розгляду справи заздалегідь визначено [5, с. 281].

Для розуміння принципу автономного тлумачення також необхідно зауважити, що ЄСПЛ не вважає обов'язковим для себе те значення, яке певний термін має в межах правової системи певної держави — члена Ради Європи, що є стороною Конвенції. Зокрема, деякі обмеження у захисті права, які постають із розуміння сфери застосування цього права в окремій державі, не є застосовними до гарантованих Конвенцією прав [6, с. 14].

Отже, у національній правовій системі виникла потреба в дослідженні так званого автономного тлумачення конкретного поняття, яке використано в Конвенції та має особливий науковий сенс: зокрема, поняття «суду».

Передусім необхідно звернутися до змісту ст. 6 Конвенції, положення якої містять поняття, що піддаються автономному тлумаченню: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...» [2]. Щодо практики ЄСПЛ, то однією з перших справ, яка містить ознаки «суду», є справа *Sramek v. Austria*, у якій судом було зазначено регіональний орган влади, що регулює питання, пов'язані із нерухомим майном, і було вказано, що «орган влади, який не є судом держави, для виконання статті 6, може розглядатися як «суд» у змістовному значенні цього терміна». Також у рішенні йдеться про таке: «Суд <...> у змістовному значенні визначається за судовими функціями, тобто визначенням питань, які перебувають у межах повноважень органу, що засновані на нормах права, і після проведення провадження у передбаченому законом порядку» [7].

Інший кейс, *H. v. Belgium*, містить положення про те, що визначенню «суд» не суперечить факт виконання органом багатьох функцій (адміністративної, регулятивної, судової, консультативної та дисциплінарної) [8].

Невід'ємною ознакою суду є право винесення остаточного рішення, що не може бути змінено несудовим органом на шкоду особі, що закріплено в рішенні *Van de Hurk v. the Netherlands* [9].

Останньою ознакою суду можна назвати необхідність задоволення ним низки вимог — незалежність, особливо виконавчої влади; безсторонність; терміни повноважень суддів; наявність гарантій, забезпечених судовими процесами, що зазначено у рішенні *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium* [10].

Для співвідношення зазначених ознак із функціями, організаційними засадами і порядком діяльності Центральної експертно-кваліфікаційної комісії (далі — ЦЕКК) при Міністерстві юстиції України необхідно звернутися до Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів (далі — Положення), п. 1 розд. II якого визначає ЦЕКК як колегіальний орган, що діє при Міністерстві юстиції України [11]. Співвідносячи це із першою із названих вище ознак «суду», можна дійти висновку, що ця норма не суперечить визнанню ЦЕКК судом у контексті ст. 6 Конвенції. Те саме стосується і функційної ознаки, оскільки п. 2 розд. II Положення визначає такий перелік основних завдань ЦЕКК:

«1) вирішення питань щодо проходження підготовки працівниками НДУСЕ, фахівцями, які не є працівниками державних спеціалізованих установ та які мають намір отримати (підтвердити) кваліфікацію судового експерта;

2) проведення атестації з метою визначення рівня професійної підготовки працівників НДУСЕ, фахівців, які не є працівниками державних спеціалізованих установ та які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта;

3) розгляд питання щодо продовження строку дії, переоформлення свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта у випадках, передбачених цим Положенням;

4) розгляд питання щодо присвоєння кваліфікаційного класу судового експерта працівникам НДУСЕ;

5) розгляд питань щодо анулювання свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта;

6) розгляд питань щодо дисциплінарної відповідальності судових експертів» [11].

Наведене вище не суперечить ознаці різноманітності функцій суду.

Щодо провадження діяльності у встановленому законом порядку, то, окрім Положення, ЦЕКК керується: Законом України «Про судову експертизу» [12], Порядком присвоєння кваліфікаційних класів судових експертів працівникам науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України [13], Інструкцією про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах [14], наказом «Про затвердження інформаційної та технологічної карток адміністративної послуги присвоєння кваліфікації судового експерта» [15] та іншими нормативно-правовими актами. Тобто одна ознака суду, що відповідає застосуванню принципу автономного тлумачення Конвенції, відповідає водночас ознакам ЦЕКК.

Щодо неможливості оскарження рішень суду, то (відповідно до п. 22 розд. VI Положення) «рішення дисциплінарної палати ЦЕКК про притягнення до дисциплінарної відповідальності може бути оскаржене в установленому законодавством порядку» [11], що виключає можливість зміни рішення несудовим органом.

Остання ознака лише частково кореспондує з нормами Положення (абз. 5 п. 3 розд. II): «Склад палат ЦЕКК формується з постійних і змінних членів» (що деталізовано у п. 4 та 5 розд. II), однак дотримання ЦЕКК принципів безсторонності й незалежності презюмовано ним як органом при Міністерстві юстиції України [11].

Підбиваючи підсумки викладеного вище й аналізуючи зміст згаданих рішень ЄСПЛ і норм Положення, можна дійти висновку про можливість визнання ЦЕКК судом у контексті ст. 6 Конвенції. Отже, у разі участі ЦЕКК у розгляді справи ЄСПЛ (і як заявника, і як органу, що ухвалив оскаржуване рішення), до ЦЕКК мають застосувати ті самі вимоги щодо дотримання гарантій судового розгляду, які поширюються на інші відносини, що виникають у процесі розгляду справ щодо порушення ст. 6 Конвенції.

Перелік джерел посилання

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів р. № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/475/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 04.09.2023).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : затв. Радою Європи від 04.11.1950 р.; ратифік. Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР; чинна для України з 11.09.1997 р. (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004 (дата звернення: 04.09.2023).
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
4. Про Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та юрисдикцію Європейського суду з прав людини : інформ. лист Вищ. госп. суду України від 18.11.2003 р. № 01-8/1427 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1427600-03#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
5. Letsas G. The Truth In Autonomous Concepts: How To Interpret The ECHR. *European Journal of International Law*. 2004. Vol. 15. Is. 2. P. 279—305, 281. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=778570 (дата звернення: 04.09.2023).
6. Ахтирська Н., Філатов В., Фулей Т., Хембах Х. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: стандарти застосування при здійсненні правосуддя. Київ, 2011. 202 с. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1384158454%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82.pdf> (дата звернення: 04.09.2023).
7. Case of Sramek v. Austria. Application no.8790/79 / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57581> (дата звернення: 04.09.2023).
8. Case of H. v. Belgium. Application no.8950/80 / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57501> (дата звернення: 04.09.2023).
9. Case of Van de Hurk v. the Netherlands. Application no. 16034/90 / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57878> (дата звернення: 04.09.2023).
10. Case of Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium. Application no. 6878/75 7238/75 / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57522> (дата звернення: 04.09.2023).
11. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : затв. наказом Мін'юсту України від 03.03.2015 р. № 301/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
12. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4038-12> (дата звернення: 04.09.2023).
13. Порядок присвоєння кваліфікаційних класів судових експертів працівникам науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України : затв. наказом Мін'юсту України від 30.12.2011 р. № 3660/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0002-12> (дата звернення: 04.09.2023).
14. Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах : затв. наказом Мін'юсту України від 12.12.2011 р. № 3505/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1431-11> (дата звернення: 04.09.2023).
15. Про затвердження інформаційної та технологічної карток адміністративної послуги присвоєння кваліфікації судового експерта : наказ Мін'юсту України від 29.03.2013 р. № 589/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0589323-13#Text> (дата звернення: 04.09.2023).